

EENE LIJST
 EN
KORTE OPHELDING
 VAN EENIGE
FRIESCHE WOORDEN,
SPREEKWIJZEN EN SPREEKWOORDEN,
 DOOR
R. POSTHUMUS.

Woorden, spreekwijzen en eigendommelijkheden, der spreektaal, welke anders zoo ligt met den adem des monds voor altijd vervliegen, aan het papier te binden, en daardoor voor langeren tijd te bewaren, is in onderscheidene opzigten een nuttige arbeid. Het is nu mijn doel niet, dit te ontwikkelen.

De tegenwoordige, zoo rijke, Friesche spreektaal, ofschoon thans bijkans alleen tot het platte land bepaald, heeft op deze bewaring even zeer aanspraak als eenige andere.

Ik wilde daarom in deze *Bijdragen* eens een begin maken met de opgave en korte opheldering van eenige harer woorden, spreekwijzen en eigenaardigheden, zoo als men dit tegenwoordig, bij eene verlevendigde beoefening van andere talen en tongvallen, meer en meer begint te doen.

*

Als een begin en proeve worde dit stukje dan ook door den goedgunstigen lezer aangenomen en beoordeeld.

Aardje, ergens wel, of niet, wonen, verkeren, mogen; bij voorbeeld, *hij mei ir wol, of heel net, aardje*, hij mag er wel, of geheel niet, wonen, hij is daar met genoeg, of geheel tegen zijnen aard.

Achtje, hoogachten, in de spreekwijze: *immen achtje in eere*, iemand hoogachten en eerbied bewijzen.

Achtertocht, nadenken, opmerkzaamheid: *er sit nin achtertocht yn him*, hij is achteloos, onnadenkend.

Alk, in de spreekwijze: *hij kin prate as in alk*, hij kan praten als BRUGMAN. Wat is hier *alk*?

Ame, *aam*, adem, wind: *de kou het ame yn it jaar*, de koe heeft een, door koude wind, stijf, opgezet, jadder.

Amich: *in amige kou*, een koe, die deze ongesteldheid in het jadder heeft.

Ântje, eigenlijk ademen, dan voorbereid worden voor het kalven, alleen van koeijen gebezigd. *De kou ântet*, als de uitwendige teeldeelen, de banden en de mond derzelve, ruimer en slapper worden, en meer beginnen uit te wasemen. Dit woord is dus een met *aamjen*, *ame*, ademen, wasemen, adem, en het Deensche *aande*, adem, en als werkwoord ademen. Andere van dit woord gegevene verklaringen zijn onjuist. *Ântjen*, *ta-rieden* en *kealjen*, zijn de drie woorden, welke in deze

volgorde van de voorbereiding voor het kalven en de kalving zelve gebezigd worden.

Arme scarme komt voor in het oude, maar mij onduidelijke, versje:

Arme scarme rinkelman!

Jouw mij wat yn myn rjuechter (of ook kroemme) hân.

Myn faar dij sit yn Ingelân;

Myn moer dij sit te spinnen,

Sij kin de kost net winne.

Wat mag dat *arme scarme* hier beteekenen?

Bargje, een zwijn (Friesch *baarch*) gelijk zijn, als een zwijn handelen, in morsigheid, onzindelijkheid. Zulke van zelfstandige naamwoorden afgeleide werkwoorden zijn er in het Friesch in zeer grooten getale. Deze wijze van woordvorming ligt in den innerlijken grond der spraken.

Batte (zware *a*), door diepen modder en slijk stappen en treden.

Batte (met een scherpere *a*), de paarden in het uitgedorschte en gezuiverde graan, vooral garst, ronnrijven, om het daardoor frisscher te maken, en van de nog overgeblevene angels te zuiveren.

Bebyssele, zeer bezig zijn, het zeer druk hebben, vooral, zeer schielijk heen en weder loopen. *Byskje* is hetzelfde. Deze woorden hangen zamen met *beusich*, bezig, *beusigheid*, bezigheid, *peusele*, een weinig, ligt, werk doen, ook eten, *oppeusele*, opeten. Alle bloot door wijzigingen in klinkers en aan elkander verwante medeklinkers onderling onderscheiden.

Bedonchje, het land met mest berijden. *Donch-gripe*, *gripe*, drietaandige vork, met een' korten

steel, waarmede men de mest op de *donchwein*, de mestwagen, laadt.

Beëarskje, schielijk heen en weder dribbelen, of loopen.

Begien: *hij is er op begien*, hij is er op afgerigt, in bedreven. Ook, hij is er begeerig, zeer verlangend, naar.

Behelpe: *hij mat him behelpe*, hij moet zijn staat inkrimpen, bekrompen leven; *hij kin him behelpe*, *best behelpe*, hij kan zich naar de omstandigheden schikken, hij weet er zich zeer wel naar te voegen.

Bejaan: *him bejaan*, zich ergens, door uitputting van krachten, nederleggen, en zoo blijven liggen; *hij het him der bejoon*, hij heeft zich daar nedergelegd, daar zijne krachten hem begaven. Ook, door ouderdom verslijten; *de roak bejouwt him*, *het him bejoon*, de rok begint te verslijten, is versleten.

Bekinne, onderscheiden, duidelijk, zien, onderkennen. De Engelschen hebben hun, aan *kinnen* verwant, werkwoord *to ken*, in de oorspronkelijke beteekenis van zien, bewaard.

Belegerje, door liggen dicht, vast en stevig, worden. Dit woord wordt vooral van nieuwe kaas gebruikt: *dij tzjys mat eerst wat belegerje*, door liggen bestevigen; *belegere tzjys*, belegene, bestevigde kaas.

Belisse: *hij kin it mooi belisse*, hij kan er eenen schoonen schijn aan geven, weet eene verkeerde zaak fraai voor te stellen.

Benamen, vooral, inzonderheid.

Benachtje, hier of daar door den nacht over-

vallen worden, en zoo er overnachten. De Engelschen hebben hetzelfde woord in denzelfden vorm, alleen met een anderen klinker, en, naar den aard hunner taal, zonder aanvoegsel, in hun *to benight* (spreek uit ten naasten bij als *benait*), met nacht, duisternis, bedekken, door gebrek aan licht belemmeren, belemmerd worden.

Beslanterje, bevlekken, de kleederen met vet.

Beste, iets aan elkander rijgen, los aan elkander naaijen, om het naderhand wezenlijk vast te naaijen. *Bessel-* of *besteltried* (in *Groningerland rij-seldraad*, van *rijen*, rijgen), draad, waarmede men de stukken van een kleed aan elkander *best*, *rijt*, of rijgt.

Betinke, versieren, verdichten. *Betinksels*, *optinksels*, verdichtselen; *hij kin it nij betinke*, hij kan het aardig, geestig, grappig, voorstellen, versieren.

Bewierje, door het weder, onweder, hier of daar overvallen en opgehouden worden.

Biemsters, de benaming van eenige stukken land in de Holwerder westerpolder. Wat is haar zin en oorsprong?

Bingel, de klepel in de klok.

Bingelje, die doen slingeren; ook, slingeren met iets anders; ook nog, in een neutrale beteekenis, omslingeren, omslepen, waarvoor men ook zegt *ombingelje*.

Blast, opgezetheid, gespannenheid, der buiksingewanden, door wind, eene ongesteldheid der koeijen, veroorzaakt, zoo ik meen, vooral door te veel en te geil eten. *In blast* is, in een overdragtigen zin, een windmaker, iemand, die veel pohei

maakt, die zich in het werk wild aanstelt. Engelsch *blast*, windvlaag.

Blastich, eene koe, die aan dat ongemak lijdt; een man, die zich winderig aanstelt.

Blikken, in *doek-blikken*, linnen bleeken, wit doen worden; en ook in de spreekwijze: *hij wit fan blikken*, noch *blosen*, hij weet van wit, noch rood, worden, of, met eene andere Friesche spreekwijze: *hij het de schaamtme de kop oafbiten*, hij heeft de schaamte den kop afgebeten. Men zegt beide: *myn wyf blik in lape doek*, en *de lape doek blik mooi*, mijne vrouw doet een stuk doek wit worden, en het stuk doek wordt goed wit. *Blikken*, *bliken*, *blinken*, *blank*, het Engelsehe *black* (spreek *blek*), zwart, zijn alle uit één bron gevloeid: *wit* en *zwart* zijn dus, hoe ongerijmd dit dan ook in den eersten opslag schijne, geheel natuurlijk zeer naauw aan elkander verwant.

Boe noch ba sisse, geheel niets zeggen, den stommen spelen; ook, met eene andere zegswijze: *nin sprek sprekke*, geen woord spreken.

Boedde, een buil, eene bolle uit- en ook holle inpuijing, door een slag, of stoot, veroorzaakt.

Boeie, de paarden voor den ploeg op het einde van het land regts, en dus van zich af, doen omwenden; het tegendeel daarvan is *håde*. Ook *om-boeie* en *omhåde*.

Bôle, *bol*, het hoofd, ook *poalle* uitgesproken. Hetzelfde woord als *bel*, *bil*, *boel*, *buil*, *pil*, enz.

Bolwurkje, in de spreekwijze: *hij kin er net tjin bolwurkje*, hij is er niet tegen bestand.

Bongel, een langachtig stuk hout, of ijzer, dat men met een ketting aan den voet van paarden

vastmaakt, die wild in het land zijn; ook een stuk, of lap, die los aan een kleed omslingert. *Bongelje*, *ombongelje*, zijn bijkans van dezelfde beteekenis als *bingelje*, *ombingelje*. *In wyf het in bongel oonne foet*, als zij een klein kind heeft.

Boosdoarren: de *boosdoarren* zijn in de omstreken van *Beetsterzwaag* hetzelfde, als hetgeen wij *schoerdoarren* (de eerste *r* wordt niet gehoord) noemen, de groote deuren der schuur, waar men het hooi en de granen inrijdt. Nog zuidelijker in *Friesland*, waar men geen Friesch meer spreekt, aan de zuidzijde van het water de *Tjonger*, zegt men tegen deze deuren de *banders*. In *Groningerland*, althans in eenige streken, de *banser-deuren*. In het Deensch is *baas* (de *a* trekt hier in de uitspraak naar de harde *o*) beestestal.

Boots, *boots*, een wijd, maar niet hoog, vat, waar men *soeppe*, karnemelk, of *waai*, hui, in doet. *Soepboots*, *waaiboots*. Men vergelijkte hiermede het Hindelooper *butte*, vaatje, en het Fransche *boite*, een doos.

Borstich, ook *heechborstich*, hoog van inborst, groothartig. In dezen zin zegt men van den grootartigen: *hij draacht it hart tjin de keel oon*, of, *it hart sit him tjin de keel oon*.

Brets: *it is wat brets!* het is niet veel bijzonders. Oorsprong?

Brosels, kleine kluitjes aarde, of modder. *Brjitten* zegt men van fijne stukjes turf. *Brjitten in brosels* meer algemeen van alles, wat in kleine stukjes is.

Brotsk, broedziek, begeerig naar broeden, van eene hen.

Bruie, *hinne bruie*: *lit him hinne bruie*, laat hem loopen, waar hij wil; *brui hinne!* loop heen! *Dat mei hinne bruie*, dat mag heen gaan, laat het dan zoo zijn, als het niet erger is. *Wat bruit dat mij?* wat raakt dat mij? *Brui*, alles, de geheele boedel, in de spreekwijze: *der leit de brui*, daar ligt de boél.

But, een gat, in het ijs gekapt, van *butten*, *batten*, *bijten*, slaan. *In wek* is eene opening in het ijs, gemaakt door tocht, stroom, of een wel.

Buwzemannen bij GUSBERT (*uw* Engelsch *ou*, of daar naar trekkende), wij spreken het uit *boesemannen*. *Boesemannen* noemt het tegenwoordig spraakgebruik de zoodanige, die bij landverkoopingen zich als grage koopers voordoen, terwijl zij er niets van meenen, maar alleen ten doel hebben, anderen tot bieden uit te lokken, en zoo duur aan het geveilde te helpen, daar zij hiertoe door de eigenaars zijn uitgemaakt. Verder, soortgelijke bedriegelijke handelaars, in eenen meer algemeenen zin. *Boesemannery*, zulk eene bedriegerij en valsche behandeling.

Zoude *buwze*, *boese*, naar een ander dialect *bies* in *biesjagger*, niet oorspronkelijk hetzelfde zijn als het Middelduitsche *butze*, *butzel*, *butz*, Zwitserische *bootzi*, *bozi*? Hedendaags nog zegt men in *Duitschland*: de *butz*, de *butzeman*, de *butzelman*, en in *Beijeren*: de *buzman* komt. Deze *butz*, *butze*, *butzel*, *buz*, *bootzi*, *bozi*, is een huisgeest, buldergeest, een soort van half-Goddelijk Heidensch wezen. GRIMM, *deutsche Mythologie*, Seite 288, 289. Deze geleerde gist, dat de oorsprong van dit woord in een oud Gothisch *biuta* (ik klop, ik sla)

ligt, waarmede men ons *boetze*, *ir ynboetze*, slaan, er inslaan, kan vergelijken. Ook nog *bats*, *bits*, *botsen*, met den uitroep van bevreemding en afkeuring: *dyn âde boesse!* uw oude buldergeest! dit is waarschijnlijk de zin dezer spreekwijze.

Bysebauwje, bespotten, beschimpen, gek aansteken.

Casje, een huis, waarin zamenkomsten, en wel niet altijd van de zedigste, van ongetrouwde personen, knechten en meiden, door de bewoners, om eigen voordeel gehouden worden. Zulk een huis heet ook wel *in huuske fan hâdoon*, een huisje van aanhoud, waar zoo iets wordt aangehouden. Ook zulk eene zamenkomst zelve heet *in casje*; zoo zegt men: *dij casje uutroeie*, er een einde aan maken. In de oude Friesche wetten is *case* een woeste vechtpartij; men vergelijke daarmede het eerste gedeelte van ons werkwoord *kjisse-biten*, twisten, harrewarren.

Daa, nu meest altijd *dea*, dood, gestorven.

Daad, *dea*, *de dea*, de dood; in de spreekwijze: *hij is syn eigen daad stoorn*, hij is zijn natuurlijke dood gestorven, hoorde ik dit woord alleen nog maar.

Dichenje: *for immen wat dichenje*, *for immen wat bedichenje*, iemand voorspreken, eene gunst, vergeving, voor hem vragen, en zoo verder door *dichenjen* het gevraagde voor hem verkrijgen. Vergelijk het IJslandsche *þiggia*, Deensche *tigge*, iets bedelen, door bedelen verkrijgen.

Diggel, *diggels*, scherven, potscherven, ook *stikken in stollen* (zachte o) geheeten.

Diggelje: *diggels* maken, potten, pannen, enz., breken.

Djirre, of *dierre*, naar dat men verkiest te spelen, de dojer van een ei. Het ei bestaat uit *de djirre*, de dojer, *it wyt*, het witte, en *it schyl*, de schil, of schaal.

Dingelje, slingeren; *fordingelje*, verslingeren, zoo verliezen.

Dooch, in de spreekwijze: *hij dooch nin dooch*, deugt niet met al, hij is niets waardig.

Dogen: *net doge*, *neat doge*, *wolle*, slecht, ondeugend, zich gedragen, niet goed leven willen; *dat dooch net folle*, van een kleed, werktuig, enz., dat is zwak, bijna versleten.

Dreaww, vermoeid, afgemat, door loopen, werken, en dergelijke zaken.

Dribbelje: *hinne in wer dribbelje*, heen en weder dribbelen, zonder iets wezenlijks uit te rigten.

Drige, in den zin van willen, zullen; zoo als: *hij drycht te kommen*, hij wil, zal, staat, te komen, is vān voornemen te komen, althans zegt dit.

Droachje, talmen, dralen.

Droacher, talmer, draler.

Droop, het tot druppels stollen van de melk in de jadders der koeijen, door eene ongesteldheid, waarvan koude wel de voornaamste oorzaak zal zijn, te weeg gebracht. Ook van vrouwen, die zogen, en deze ongesteldheid in de borsten en melk hebben, wordt dit woord gebruikt.

(*Het vervolg hierna.*)

EENE LIJST
 EN
KORTE OPHELDING
 VAN EENIGE
 FRIESCHE WOORDEN,
 SPREEKWIJZEN EN SPREEKWOORDEN,
 DOOR
R. POSTHUMUS.

(Vervolg van bl. 92.)

Droperich, aan ongesteldheid in de borsten en de melk onderworpen; *droperige málke*, druipende melk, eigenlijk; *droperige kou*, koe, aan dat ongemak onderworpen.

Droopje, werkwoord, aan de *droop* onderworpen zijn. In het Engelsch is *to drop* druipen.

Druftich, tochtig, van de werking der teeldrift bij de schapen. Zeer rijk is de Friesche taal in uitdrukkingen van de werking der teeldrift bij de onderscheidene diersoorten. Zoo is het schaap *druftich*, de koe *duunsk*, de kat *maartsk*, de hond *loopsk*, het zwijn *roesich*, het paard *willich*, de hen *brotsk*.

Druie, droog zijn, droog worden, droog maken. *Druierend waar*, weder, is droog en droog

makend; *de klean drui*, de kleederen worden droog; en *ik drui myn wiete klean*, ik maak hen droog. Oorspronkelijk, bij eene mindere ontwikkeling van des menschen denkvermogen, lagen de onderscheidene wijzigingen der werking nog door, of in, elkander.

Duie, ligt en schielijk dorschen.

Duust, de naam van zeker onkruid, eene grassoort, met klein zaad. In het Engelsch is *dust* stof, moude.

Ealchje, op iets zijne opmerkzaamheid vestigen, naauw en scherp op iets letten, zoodat het in het geheugen blijft hangen; *ik ealge dat net*, ik hoorde het niet met oplettendheid.

Earmhartich, droevig, bedrukt; *hij sjocht, sæch, sa earmhartich*, hij ziet, zag, zoo bedrukt; ook nietsbeteekenend, van geene de minste waarde: *earmhartich wurk, earmhartige klean*, ellendig slecht werk, kleëren.

Easfet, watervat, dat de schippers tot het uitwerpen van water uit hunne schepen gebruiken. *Eas, oes*, in *oesdrup*, waterdruip, is water. *Wol beslein, sei AUKE schipper, it schip forlern in it easfet behâden*, Friesch spreekwoord, welks vertaling zoo luidt: Wel beslagen, zeide AUKE schipper, het schip verloren en het watervat behouden. Mogelijk was AUKE'S watervat beter, dan zijn schip, en troostte hij zich er mede, dat met het behoud van het watervat niet alles verloren, of liever, het beste nog behouden was.

Eindèle, bij het deelen eener erfenis ieder zijn eigen deel toedeelen.

Erf, de naam van een onkruid, dat zich zeer

over den grond, zonder hoog op te schieten, uitgebreid, rondachtige bladen en eene witachtige bloesem heeft.

Faar, maat, makker.

Fet, doodkist, doodvat; overdragtig, de jadders en de borsten, van koeijen en vrouwen: *folle fetten*, volle borsten; *de kij rinne mei lege fetten*, de koeijen loopen met ledige, drooge, jadders.

Fisk, visch, in eenen verzamelenden zin, zoo als *wyld*, wild.

Fiter, de naam van de grassoort, in het Latijn *triticum repens* geheeten. Misschien in het Friesch dus naar zijne menigvuldige en lange worteldraden zoo genoemd.

Fladse, een zeer groot stuk hier of daar van afgesneden, bij voorbeeld van den vinger. De Engelschen noemen *in side sâten in rikt spek*, een gezoutene en gerookte helft van een varken, *fitch* (spreek uit *flitskj*).

Flarde, een lap, bij voorbeeld van een oud kleed; ook een slecht, nietswaaardig, persoon, vooral vrouwspersoon, heet zoo.

Flikken, slaan, kloppen; *immen forre billen flikke*, op de billen slaan.

Flik flak, flander,

Fan 't iene bil op 't ander.

Flikken is hetzelfde als het Latijnsche *figere*, slaan; *flakken*, *plakken*, verwant aan het Latijnsche *plaga*, een slag, een plak; *flanderje*, dat voorheen als werkwoord hoogst waarschijnlijk bestond, maar nu mij niet anders dan in dit gezegde bekend is, daar wij thans daarvan alleen *flanterich*, los, slap, slingerend, door geil gewas, bij voorbeeld graan,

overig hebben, hangt zamen met het Latijnsche *plangere*, slaan.

Foeskje, de regterhand, als symbool, of teeken, van vriendschap geven, als men elkander, na eene langere of kortere afwezigheid, ontmoet.

Foestich, zwaar, groot, moeilijk: bij voorbeeld in *foestich keal*, *beest*, een zwaar, groot, kalf, dier; *dat is mij te foestich*, ook *dat is mij oerre foest*, dat werk is mij te zwaar, ik kan dat niet doen, uitvoeren, enz.

Foet-ekers, voet-akkers, of voed, vruchtgevende, akkers. De benaming van een stuk land onder *Brantgum*. De reden dezer benaming kan ik in het geheel niet vinden, wanneer wij hier *foet* in den zin van *voet* nemen. Ik gis dus, dat wij hier te denken hebben aan *foet*, *foed*, in het volgende *foet-poak*, dus in den zin van *voedsel*, *vrucht*; en dan kan dit land om zijne in vroegeren tijd betrekkelijk meerdere vruchtbaarheid zoo genoemd geworden zijn, of, wil men dit liever, om zijne vroegere ontginning. Deze *foet-ekers* maken één afgesloten stuk land uit, hetwelk, naar der Friesen gebruik, in meerdere smalle streken, *ekers*, akkers, genaamd, zoo als een stuk greidland meest in *kéeren* afgedeeld is. In vroegeren tijd, toen de landbouw hier nog in zijne opkomst was, mogen deze onderscheidene *ekers* wel bij beurtwisseling door bijzondere huisgezinnen bebouwd en gebruikt zijn.

Foet-poak, het vlies, of vliesachtig ei, waarin het kalf bij zijne geboorte ligt ingewikkeld; ook van hetzelfde vlies bij de jongen van andere huisdieren bezigt men deze benaming wel, zoo als men

mij onderrigt heeft. De nageboorte eener koe, van een schaap en zwijn, heet men *it foellens*, het vuile, het onreine? In *foet-poak* heeft *foet*, als ik mij niet geheel verzie, niets gemeens met *voet*, zoo als het oppervlakkig velen mag toeschijnen; maar *foet* is hier hetzelfde als het Schotsche *fode*, *foode*, *fwde* (*oo* is *oe*, *w* is *ou*), bij JAMIESON, in zijn *Etymological dictionary*, jong, een jong, broedsel; in ons *foet* is de sluitletter *t* welluidendheidshalve in deze zamenstelling in de plaats van *d* gekomen. Men vergelijke, ter nadere bevestiging dezer betekenis van dit ons *foet*, het bij JAMIESON bij *fode* ter opheldering aangehaalde Zweed-Gottische *affoeda*, ook *broedsel*, *jong*, van *foeda*, telen, baren, en het door onzen KILIAAN opgegevene *fot*, *fotte*, *fut*, *futte*, de vrouwelijke teeldeel, in het Latijn *cunus*. *Poak* is hetzelfde als het Fransche *poche*, oud-Nederlandsche, ook door KILIAAN aangeteekende, *poke*, beurs, zak, met eene ingevoegde *n* ons Friesche *ponch*, zak, beurs. *Foet-poak* is dus letterlijk *de beurs van*, of *voor*, *het jong*, of *gevoede*.

Folk, bloedverwant, familie: *hij is fen us folk*, *wij binne folk*, hij is aan ons verwant, wij zijn bloedvrienden; hetzelfde als *wij binne freunen*, wij zijn vrienden. Uit deze vroegere en engere betekenis van het woord *folk* is later de ruimere van *natie*, *volk*, in eenen staatkundigen zin, voortgekomen, zoo als uit de familiën en stammen de volken in de menschelijke maatschappij.

Foor en *fór*, hoewel uit ééne bron gevloeid, namelijk uit dezelfde als *varen*, *voeren*, in den zin van zich verwijderen, vertrekken, op den wagen of te scheep, zoo als *varen* nog gebruikt

wordt, worden bij ons in het gebruik zoo meestal onderscheiden, dat *foor* altijd in den zin van *vooruit*, *ante*, *prae*, en *fór*, op enkele uitzonderingen na, door verloop van beteekenis ontstaan, in den zin van *ver*, *verder*, *te ver*, van verering, vergaan, en ook van geheel, volkomen, genomen wordt. In *fór*, *ver*, vereenigen zich de denkbeelden van het geheele en volkomene, zoo wel in eenen goeden als kwaden zin.

Wat in het Friesch *foor* en *fór* zijn, zijn in het Nederlandsch de meer van elkander onderscheidene *voor* en *ver*, in het Latijn *prae*, *pro* en *per*, in *per-dere*, verderven, vernietigen, *per-ire*, omkomen, sterven. Ik zoude dit verder uiteen kunnen zetten, en nader tot zijnen vroegsten oorsprong terug kunnen leiden, dan dit laat het doel van deze mijne korte woordenlijst niet toe. Liever wil ik eene lijst van eenige Friesche woorden, door de zamenvoeging met *foor* en *fór* in beteekenis onderscheiden, laten volgen.

Met *foor*.

Foor-arbeidje, iemand voorwerken, hem zoo aan den gang brengen, helpen, een voorbeeld geven.

Foor-bine, de voorste zijn in het zamenbinden van de graanschoven, met *in inkel*, of *doebbel*, *bân*, een' enkelen, of dubbel

Met *fór*.

Fór-arbeidje: *him for-arbeidje*, zich verwerken, zich lam en stram arbeiden; *hij het him allehiel fórarbeide*, hij heeft zich geheel verwerkt.

Fór-bine: *him*, of *har*, *fórbine*, zich door het binden verarbeiden, daardoor stijf worden; ook eens anders regel schoven, of te veel, binden; ein-

Met *foor*.

zaamgedraaiden, band, van de schoof genomen in dat werk voorgaan.

Foor-donsje, of *-dانسje*, in het dansen eenen anderen voorgaan, den dans aanvangen.

Foor-dwaan, voorwerken; ook *him foordwaan*, mooi *foordwaan*, den veinsaart, den huichelaar spelen; ook zich vertoonen. *Ik doch, die, dien, dwaan*.

Met *fór*.

delijk nog, eene wond, enz., verbinden, in den zin van verder, geheel, volkomen, binden. Men vervoegt dit werkwoord dus: *ik fórbyn*, verleden tijd, *fórboon*, verleden deelwoord, *fórboon*, onbepaalde wijze, *fórbine*. *Binen*, het niet zamen-gestelde werkwoord, wordt hoofdzakelijk van het binden der graanschoven gebezigd, hetwelk meest het werk van meiden en jongens is.

Fór-donsje: *him*, of *har*, *fórdonsje*, zich verdansen, daardoor zich eene ongesteldheid, of den dood, op den hals halen.

Fór-dwaan, doorbrengen, verkwisten, bij voorbeeld, zijn goed. Voorheen meer, dan nu, ook nog, zich zelve het leven benemen; waarvoor men nu meer zegt, *him sels te kórt dwaan*, zich zelve onregt, en wel het grootste, door eigene levensverkorting, aandoen.

Met *foor*.

Foor-falle, voor, en niet achter, vallen, bij voorbeeld, iets is voor in het huis, en niet achter, gevallen; *foor-falle*, voorvallen, gebeuren, eigenlijk eerder in den tijd, gebeuren, dan iets anders; *in foorfal*, een voorval, geval. Tijd en ruimte, die noodwendige vormen van ons denken en spreken, grenzen aan, ja, loopen in en door elkander. In het verloop des tijds verlopen ook zeer ligt de oorspronkelijke, fijne, nuances der beteekenis in de woorden; en zoo werd *foorfallen* eenvoudig gebeuren, *in foorfal* eene gebeurtenis.

Foor-gean, voorgaan, vooruitgaan, een ander in het werk voorgaan, om te leeren, aan te zetten, enz.; *in fórgonch*, een voorgang, voorangang van eenen geestelijken op eene begrafenis. *In fórgonger*, een voorganger in eenig werk, bij

Met *fór*.

Fór-falle, vervallen, in armoede, aan de armenkas geraken; kwijnen, slecht, mager, ziekelijk, er uitzien; ook tot eenige misdaad vervallen, er geheel aan verslaafd zijn, bij voorbeeld, aan den drank. *Ik fal, foel* (lange oe), *fallen, falle*.

Fór-gean, vergaan, bederven, verrotten; ook verder gaan, bij voorbeeld, *de wiser fen in oerwurk fórgiet*, de wijzer van een uurwerk beweegt zich, gaat van zijne plaats; *fórgéan* is ook zoo veel als overkomen, bejegenen, bij voorbeeld,

Met *foor*.

voorbeeld, in het *mjea-*
nen, of *sichtjen*, maai-
jen, of zichten, die voor-
uit is in het *swée*, in die
streek, welke in eens ge-
maaid, of gezicht, wordt,
deels uit noodzake, daar
twee anders dat werk
niet zoo geregeld doen
kunnen, deels ook wel,
om den tweeden te on-
derrigten, In deze twee
laatste woorden is *foor*
verloopen in *för*.

Foor-helje, naar voren
toe halen, bij voorbeeld,
iets, dat achter in het
huis ligt, enz. *Ik helje*,
helle, helle, helje.

Foor-komme, voor ko-
men, bij voorbeeld, in
den winkel, die voor in
het huis is; *immen foor-*
komme, iemand voorko-
men, en zoo beletten iets
te doen.

Met *för*.

it förgynch mij der net
best, het viel daar niet
naar mijnen zin en wensch
uit, mij kwam daar iets
vrij onaangenaams over.
Ik gonch, gynch, gien,
gean.

För-helje, verhalen, ei-
gentlijk verder halen, ver-
tellen; ook *him förhelje*,
zich herhalen, herstellen,
uit eene bezwijming, enz.;
hij förhellet him asse
hoanne ynne wayboots,
hij herstelt zich als de
haan in het wei-, huivat.

För-komme, in eenig
misdrijf verhard zijn, bij
voorbeeld, *hij is förkomd*
yn ondogenens, hij is
door en door bedorven;
ook *förkomme yn smor-*
gens, door en door mor-
sig zijn, zoodat er geen
reinigen, als het ware,

Met *foor*.

Foorlisse, voorleggen, bij voorbeeld, *de moaiste wiggen foorlisse*, de schoonste weggen (witte en langwerpige brooden) voorleggen; *foorlisse*, voor op bed liggen te slapen, het tegengestelde is, *ynne wæch lisse*, dat is, achter tegen den muur, of wand, liggen.

Foor-mjeane: in *stik greide*, of *klaverlân*, *foor-mjeane*, een stuk greid-, of klaverland, voormaaijen, vroeg maaijen, om het later te kunnen be-weiden, of nog eens te maaijen. *Ik mjean*, *mjeande*, *mjeand*, *mjeane*.

Foor-mynje, in het mynen, myn zeggen, bieden, op eene verkoo-ping, of verhuring, vroeger dan, en voor, een ander zijn.

Foor-rinne, voor, voor-uit, loopen.

Met *fór*.

mogelijk is. *Ik kom*, *kaam*, *komd*, *komme*.

Fór-lisse, verliggen, door lang liggen bederven, bij voorbeeld van kleederen, die door lang liggen verschimmelen; ook te lang op bed liggen, zich verslapen; eindelijk iets verleggen, van de eene op de andere plaats. *Ik lis*, *laai*, *leid*, of *lein*, *lisse*.

Fór-mjeane: *him fór-mjeane*, zich vermaaijen, door te veel maaijen zich verrukken, of ziek worden.

Fór-mynje: *him for-mynje*, zich vermynen, in het bieden zich vergissen, door of iets anders, dan men bedoelt, of iets te hoog, te mynen.

Fór-rinne, verlopen, bij voorbeeld, *it wetter is fórron*, het water is weggelooopen; *hij het him*

Met *foor*.

Foor-slaan, de paarden voor den wagen spannen, een, of twee, paarden voor de beide achterste voor den ploeg spannen, daar men bij ons meestal vier paarden, het eene paar voor het andere, voor den ploeg slaat; *foor-slaan*, is ook nog zoo veel als voor een ander slaan, bij voorbeeld in het smeden; eindelijk iemand iets voorstellen, in dezen zin is het ook Nederlandsch. *Foor-slaan*, oorspronkelijk ook al weder slaan, eer dan nei-

Met *fór*.

fórron, hij heeft zich ziek, of dood, geloopt; *hij het him sa fórron*, dat it him wol in hjet-oere utte wei west is, hij heeft zich zoo verlopen, dat het hem wel een half uur uit den weg was; eindelijk nog, *it is mei him fórron*, zijne zaken zijn verlopen, zijn achteruit, te niete, gegaan. *Ik rin, ron, ron, rinne*.

Fór-slaan: *him fórslaan*, zich verslaan, door al te hevig slaan kneuzen, kwetsen, of anders beschadigen; *fórslaan*, bij voorbeeld, een stuk ijzer door slaan eene andere gedaante geven, ook het bederven; verder *de toorst fórslaan*, den dorst lessen, stillen; vervolgens *immen fórslacht*, is *fórslein*, *troch lijen*, *troch kjealtme*, iemand wordt door tegenspoeden, door schrik, verslagen en moedeloos; eindelijk, zoo als in het Nederlandsch, im-

Met <i>foor</i> .	Met <i>fór</i> .
<p><i>slaan</i>, naslaan. Wij hebben toch in het Friesch zoo wel in <i>foor</i><i>slach</i>, een voorslag, als in <i>neislach</i>, een naslag, in den zin van ramp en ongeluk.</p> <p><i>Foor-snije</i>, voorsnijden, spek en vleesch voor <i>ú folk</i>, de dienstboden, zoo als de boer, of boerin, dit gewoon zijn te doen. <i>Ik snij, snie, snien, snije</i>.</p> <p><i>Foor-stean</i>, voor, op de eerste plaats, staan; <i>immen foorstean</i>, iemand voorstaan, voorspreken, beschermen, zoo als <i>málle memme-ljeafde tulke bernik ha mij der hiel in d' wol ris foorstiet</i>, gekke moederliefde stoute kinderen wel eens voorspreekt.</p> <p><i>Foor-weidje</i>, een stuk greidland, doch vooral <i>nij-</i>, nieuw-, dat is, een, in het vorige jaar met klaverzaad bezaaid, stuk</p>	<p><i>men fórslaan</i>, iemand verslaan, overwinnen. <i>Ik slach, sloech</i> (lange oe), <i>slein, slaan</i>.</p> <p><i>Fór-snije</i>, versnijden, iets in zeer kleine stukjes snijden, en het zoo onbruikbaar maken; ook <i>him fórsnije</i>, zich versnijden, iets geheel verkeerd snijden, tegen wil en bedoeling.</p> <p><i>Fór-stean</i>, te lang staan; ook door te lang staan bederven; in beide beteekenissen komt het in deze spreekwijzen voor: <i>al fórstien</i>, ik heb daar veel te lang gestaan; <i>dat het him hiel in d'al fórstien</i>, dat is door te lang staan geheel bedorven. <i>Ik stán, stie, of stoe, stien, stean</i>.</p> <p><i>For-weidje</i>, vee verweiden, van de eene weide in de andere drijven; verkeerd, verkeerd land, of te lang, of met te veel</p>

Met *foor*.

bouwland, vooraf weiden, beweiden, met vee, om er later nog hooi, of klaverhooi en -zaad van te winnen. Hier staat *it neiweidjen*, het naweiden, tegen over, dat plaats heeft met bouwland, waar veel klaver, of onkruid, op staat, of met de zeedijken, wanneer, de bepaalde tijd voor de weiding van rundvee aan dezelve verstreken zijnde, men daar nog schapen op mag weiden; dit laatste noemt men *de neiweidinck*.

Met *för*.

en zwaar vee, weiden, beweiden. *Ik weidje, weide, weide, weidje.*

Ik zoude deze lijst nog wel veel langer kunnen maken, dan als eene proeve kan zij, naar mijn inzien, volstaan. Andere kenners en beminnaars der Friesche taalstudie zullen deze begonnene opgave van fijne onderscheidingen in het uitdrukken der gedachten door de spraak, hoop ik, verder voortzetten en ontwikkelen. Wij gaan verder in de mededeeling van eenige Friesche woorden enz.

Förbolgen, sterk opgezet, ontstoken, dik, van eene zweer, zeer been, wonde, enz. *Bolch, balch*, enz., is alles, wat rond, bol, opgezet, uitgezet, en zoo, van eene lichaamswonde, ontstoken, is. GUSBERT zegt, in den 7 regel van den 85 psalm, bladz. 211, I deel, uitgave van EPKEMA:

I.

19

*Red hadde' Y jon oerbolgne', oersjiedne, moed
Uwt djiept.*

Dat is:

*Spoedig hebt Gij uw overgegolfd, overgekookt, gemoed
Geledigd.*

Hier is *bolg* in *oerbolgne* in den zin van *golf* genomen, welke beteekenis het woord hier en daar, althans in *Oostfriesland*, en zeker ook elders, nog heeft. *KILIAAN* geeft *bolghe*, *bulghe*, ook op in de beteekenis van *zeegolf*, *golf*, bij de Friesen en Saksers. Hoe hieruit in *fórbolgen* de beteekenis toornig, razend van toorn, gevloeid is, valt van zelve in het oog.

Fórlík, voordeel, voorspoedig, bij voorbeeld, *in fórlík bern*, een, naar zijnen ouderdom, groot, zwaar, kind; *in fórlík forstán*, een verstand, dat, als het ware, de jaren vooruit is; *in fórlík gewier*, een vroegtijdig gewas, seizoen, enz.

Fórlíje, door lijden, gebrek en armoede, geheel wegwijnen, verteeren en omkomen; *hij is alleheel fórlít*, hij is door lijden, vooral door gebrek aan de noodige spijs, kleeding en verpleging, uitgeteerd, weggeteerd, en zoo gestorven. *Ik fórlíj*, *fórlitte*, *fórlit*, *forlíje*.

Fórlíkje, effen, slecht (in *Groningerland slicht*), gelijk, maken, bij voorbeeld, een oneffen pad, weg, enz. Vooral wordt dit woord gebruikt van het effen maken van hoogten en laagten in een stuk land, welke hoogten en laagten in het Friesch *hulten in bulten* genoemd worden; zulk een stuk land heet men *hultrich in bultrich*; ook wordt dit van een oneffen pad en weg gezegd. *Ik fórlíkje*, *fórlíke*, *fórlíke*, *fórlíkje*.

Formoedsoenen, verzoenen, bevredigen. *Jae binne formoedsoend*, zij hebben zich verzoend, zij u weder vrienden geworden. In den eersten opslag schijnt dit woord van eene zeldzame samenstelling te zijn; doch het is in dit opzigt geen eenling. Wij hebben toch in het Friesch ook ons *förtjettelboetje*, eigenlijk verketelboeten, van hier herstellen in het algemeen, bij GUSBERT, welk woord ook voorkomt in denzelfden zin bij KILIAAN. Verder *him förhanboetse*, zich, door te sterk de handen in de zijden te slaan, de hand beschadigen, enz. In gedeeltelijke overeenstemming hiermede zal *formoedsoenen* dus zoo veel te kennen geven als den toorn, de vijandschap, verzoenen, dat is, geheel en al afleggen. *För* heeft dan hier de beteekenis, zoo als meermalen, van geheel, volkomen: *moed* is hier zoo veel als het Engelsche *mood* (*oo* is *oe*), toorn, vijandschap; zoo komt het onder anderen voor bij SHAKESPEARE, *the two Gentlemen of Verona*, act IV, scene I, alwaar een vogelvrij verklaarde zegt:

And I from Mantua, for a Gentleman,

Whom, in my mood, I stabb'd unto the heart.

Dat is:

En ik uit Mantua, om een Edelman,

Wien 'k, in mijn toorn, het staal stak in het hart.

In het Friesch herinner ik mij thans niet, dat *moed* in dezen zin meer gevonden wordt. *Soenen* is oud-Friesch, en wordt, in den vorm van *sena*, vergelijken, bijleggen, in de Friesche Wetten aangetroffen.

Förredje, uit elkander droogen door de zonnehitte, en zoo lek en onbruikbaar worden, van vaatwerk gesproken. Dit *redje* zal hier waarschijn-

*

lijk zoo veel zijn als van een rijten, scheuren, splijten. *Rete* is bij KILIAAN hetzelfde als *splete*, eene scheur, *ritse*, bij hem als Geldersch opgegeven, hetzelfde; *rijten*, scheuren.

Försjean: *him försjean*, zich verzien, miszien, iets, of iemand, voor iets anders, of een ander, aanzien; dan het, of hij, is. Hier zien wij dus *för*, zoo als ontelbare malen elders, in eenen kwaden zin genomen. *Ik försjoch (mij)*, *försæch*, *försjoen*, *försjean*.

Försige, door wind, togt, *sigen*, opdroogen, van natte kleederen, land, enz., gesproken. Ook zegt men in denzelfden zin, vooral van den natten grond, *opsige*. *Sigen* is togt, verkleinwoord in *sychje*, een weinig togt, windtrek; *sige*, togten; ook bestaat nog de verkleinende vorm in *sigentje*. De grondbeteekenis is dus trekken; het woord is een met ons *sykje*, ademhalen, het Hoogduitsche *ziehen*, trekken, *Zug*, een teug, een trek, ook de windtogt, en ook met ons *suchtje*, zuchten. *It sycht*, *sychde*, *sychd*, *sige*.

Försjiette, niet alleen verschieten, bij voorbeeld veel kruid en lood; maar ook in het eten be- of verschieten, door eten en drinken, als het in de opening van de luchtpijp geraakt, of, zoo als het bij ons genoemd wordt, *ynne förkeerde keel komt*, minder of meer in de ademhaling belemmerd worden, en zoo beginnen te hoesten. *Ik försjiet*, *förscheat*, *förschetten*, *försjiette*.

(Het vervolg hierna.)